

Nr 187.

Av herr **Asplund**, om anslag till fraktlindring för råvaror och järn för möjliggörande av inhemsk järntillverkning av Norrbottensmalm m. m.

Redan då järnvägsanläggningarna för exploatering av de stora norrbottniska järnmalmsfyndigheterna beslutades, ställde man sig ganska betänksam beträffande den mindre gynnsamma inverkan en obegränsad malmexport kunde hava på den svenska järnhanteringens avsättningsmöjligheter för sina förädlingsprodukter. Vid den första stora uppgörelsen mellan staten och malmbolagen 1907 bestämdes också, att export av fosforfattig järnmalm, som kunde bereda utländska järnverk möjlighet att inskränka avsättningen av svenskt kvalitetsstål på världsmarknaden, från de utmål å Kiirunavaara, där man då kände till dess förekomst, icke skulle få äga rum utöver den kvantitet på 700,000 ton, som redan före uppgörelsen med staten var kontrakterad för export. Ej heller skulle någon malmexport alls få äga rum från de malmfält, som genom detta eller senare avtal kommit i statens ägo. Vad beträffar det i närheten av Kiruna belägna Tuolluvaara malmfält, vars malmfångst under den tid brytning pågått, åren 1902—1928, till ungefär 40 % utgjorts av fosforfattig malm med 7 å 14 tusendels procent fosfor, och vars delägare utgöras av flertalet av de förnämsta mellansvenska stålverken, har samma intresse tagit sig uttryck i en bestämmelse i gruvbolagets bolagsordning, § 11, av följande lydelse:

»Då ändamålet med bolagets bildande är, att den genom gruvdriften erhållna malmen skall i möjligaste måtto komma den inhemska järnhanteringen till godo, äro aktieägarna, efter därom gjord anmälan i den ordning här nedan sägs, berättigade att årligen, i mån bolagets disponibla malmtillgång det medger, mot av bolaget fastställt pris inköpa malm till den myckenhet de hos styrelsen anmält. Överstiger denna den disponibla malmtillgången, bekommen aktieägarna därav endast så mycket, som svarar mot vars och ens delaktighet i bolaget. Överstiger åter malmtillgången vad till inköp anmälts, skall överskottet utbudastill salu åt andra inhemska järntillverkare genom annonser, som i lämpliga tidningar införas två gånger i varje vecka under en tid av minst två månader. Kan ej på detta sätt inländska köpare erhållas till större eller mindre del av den sålunda utbudna malmen, må återstoden kunna säljas

till utlandet. — — — — —. Malm vars fosforhalt överstiger 0,015 till 0,020, må dock kunna utan iakttagande av här ovan stadgade bestämmelser avyttras.»

Då vid anläggningen av Karlsviks järnverk med anrikningsverk i Luleå, leveranskontrakt angående anrikningsmalm uppgjordes med A.-B. Gällivare malmfält, bestämdes också, att av denna framställd slig och briketter med låg fosforhalt icke skulle få exporteras.

Anrikningsmalm från nyssnämnda malmfält har även utgjort den huvudsakliga råvaran för den *järnsvamptillverkning*, som sedan 1911 bedrivits vid Höganäs. Anrikningen av malmen ägde under åren 1911—1919 rum vid Höganäs, där 43,355 ton fosforren slig framställdes, till en del skedde även legoanrikning för Höganäs vid Luleå järnverk, och sedan detta verk nedlagt har slig levererats till Höganäs direkt från anrikningsverk i Malmberget. Hela produktionen 1911—1928 utgör 83,253 ton järnsvamp, varav 15,555 ton exporterats.

Från *Luossavaara* malmfält, som 1907 reserverades för den svenska järnhanteringen och 1918 av staten uppläts till kombinerad export (av fosforhaltigare malm) och förädling (huvudsakligen vid det då planerade »Norrbottens järnverk», som emellertid ännu icke kommit till stånd), har, så vitt jag har mig bekant, ingen malm levererats till svenska järnverk.

Vid det tjeckoslovakiska stora järnverket Witkowitz tillhöriga *Koskullskulle malmfält* invid Gällivare utgöres malmfångsten till huvudsaklig del av fosforfattig, svavelhaltig malm (åren 1908—1928 hållande 18—23 tusendels % fosfor). Någon leverans till svenska verk från detta malmfält har, så vitt jag vet, aldrig förekommit eller ens ifrågasatts.

Uti vid motionen fogade tabellbilaga anges för treårsperioder under åren 1902—1928 produktion av malm vid de norrbottniska malmfälten med fosforhalt, understigande 0.025 % jämte därav till förädling vid svenska verk avsända kvantiteter, dels i ton, dels i % av årsproduktionen. Som ovan antytts har all fosforfattig malm från *Luossavaara* och *Koskullskulle* sannolikt exporterats, medan däremot all slig, som framställts vid Luleå järnverk och Höganäs järnsvampverk, blivit förädlad vid dessa verk, en del av Luleåsligen vid Höganäs. Dit har också de senaste åren det mesta av den från Gällivare malmfält till svenska verk avsända sligen gått. I övrigt utgöra de uppgivna avsändningssiffrorna av A-malm och A-slig från *Kiirunavaara* och Gällivare maximisiffror, enär däri även ingå till svenska verk eventuellt levererade andra kvaliteter. Ingen specifikation har nämligen lämnats å de olika kvaliteterna i dessa leveranser, som emellertid för hela tiden utgöra endast 2.7 och 2.6 % av hela A-malmsproduktionen vid resp. fält.

Av all från Norrbottensgruvorna fallande A-malm och A-slig med under 0.025 % fosfor har avsänts till svenska förädlingsverk under årsperioderna

1902—1919	av brutna	3,442,815 ton,	1,168,230 ton,	motsvarande	33.9 %;
1920—1925	»	1,761,303 »	249,742 »	»	14.2 %;
1926—1928	»	1,843,164 »	77,516 »	»	4.2 %.

För hela tiden 1902—1928 av brutna 7,047,282 ton, 1,495,488 ton, motsvarande 21.2 %

av den brutna A-malmen och anrikade A-sligen tillsammans.

I fråga om låg fosfor- och svavelhalt intager Tuolluvaaras A-malm obestriddligen främsta rummet bland de hittills brutna Norrbottensmalmer. Bofaget har också såsom av tabellen framgår sökt att i det längsta reservera densamma för inhemsk förädling. Under åren 1902—1919 har alltså med undantag av å upplag lagda 8 % all övrig bruten A-malm eller 92 % avsänts till svenska verk för förädling därstädes. Men efter denna tid har en allt större kvantitet måst exporteras, så att under åren 1920—1925 53 % och 1926—1928 endast 32 % av den brutna A-malmen gått till svenska verk. Orsakerna härtill torde vara att söka dels i den allt mera försvårade avsättningen ens till självkostnadspris av svenskt kvalitetsstål till så stora kvantiteter, som svarar mot verkens produktionskapacitet efter genomförd rationalisering, dels i minskad träkolstillgång och dyr vattenkraft i bergslagen, dels ock i de höga frakter dit ner, som varit rådande intill den senaste tiden.

Av tabellen framgår vidare, att den brutna A-malmen i Kiirunavaara under åren 1902—1913, medan den hämtades huvudsakligen från de utmål i Vaktmästarens kulle, där densamma var känd från dagen och varifrån exporten var begränsad genom 1907 års avtal, hade en jämförelsevis hög medelhalt av fosfor, 17—31 tusendels procent. Men sedan andra förekomster vid den s. k. Sjöttunnels indrivande blivit kända och satta under brytning, har A-malmen avsevärt nedgått i fosforhalt, samtidigt som den brutna A-malmskvantiteten kunnat betydligt ökas. De under åren 1913—1923 bedrivna djupundersökningarna, vilkas resultat delgavos 1924 års riksdag och finnas sammanfattade i en vid statsutskottets utlåtande nr 132 av år 1924 fogad promemoria, giva också vid handen, att man vid 1936 års utgång på ett djup av ytterligare 600 meter under dåvarande gruvbotten torde kunna påräkna att hava kvar en malmkvantitet av minst 750 miljoner ton, fördelad i ungefär 300 miljoner ton A-malm, varav mera än hälften kvalitetsmalm med mindre än 0.015 % fosfor, 70 miljoner ton basisk martinmalm med 0.04—0.60 % fosfor samt 380 miljoner ton basisk bessemermalm med högre fosforhalter. Denna starka förskjutning mellan olika kvaliteter å djupare nivåer i Kiirunavaara (under 185 meters avv. utgör A-malmen 39 % av hela tillgången, på 80 meters avvägning däremot endast 7.9 %) gör, att kvalitetsmalmtillgången i Norrbotten numera måste anses flerdubbelt överstiga tillgången av samma kvaliteter i mellersta Sverige (under 0.025 % fosfor). Detta faktum jämte förhållandet, att redan 1927 A-malmsbrytningen inom Norrbottens län, varav endast 2.6 % förädlades vid svenska verk, med cirka 20.000 ton *översteg* produktionen av motsvarande kvaliteter malm och slig inom övriga Sverige, visa tydligt, vilken stor fara som föreligger för den svenska järnhanterings framtida avsättningsmöjligheter för kvalitetsstål och för dess hela bestånd, därest ej utan dröjsmål allvarliga ansträngningar göras för att den norrbottniska A-malmsproduktionen i största möjliga utsträckning måtte förädlas inom landet och bereda möjlighet till att hålla de svenska stål- och manufakturverkens produktion på en sådan nivå även i kvantitativt hänseende, som gör dem tillräckligt konkurrenskraftiga på världsmarknaden. Då L. K. A. B:s fosforfattiga

malmtillgångar genom det sista malmavtalet blivit helt frigjorda för export, och Mertainens, staten tillhöriga tillgångar, varav beräknats till 250 meters djup finnas c:a 40 miljoner ton fosforren malm och slig, ännu sakna kommunikationer och således ej kunna utan vidare sättas under brytning, synes det ligga närmast till hands att söka utvägar, varigenom den kvalitativt i främsta rummet stående Tuolluvaara A-malmen i enlighet med förut citerade bestämmelser i gruvbolagets bolagsordning kunde komma att i möjligaste mån utnyttjas för svenska järnverk, av vilka de förnämsta ju återfinnas bland malmfältets delägare.

Så vitt jag kunnat utröna, har den till delägarna avsända A-malmen från Tuolluvaara fördelat sig på nedan angivna sätt. Till de delägare, som ha sina bruk i Värmlands län och Karlskoga bergslag, har malmen gått över Narvik och Göteborg samt under åren 1916—1918 på grund av försvarade skeppningsmöjligheter per järnväg över Boden till bruken direkt (18,449 ton). Till de i östra bergslagen (Gästrikland och Västmanland) belägna bruken har däremot malmen gått över Luleå. Vissa delägare ha därjämte sänt en del malm per järnväg under åren 1911 och 1913 till för mig okänd ort samt under åren 1919, 1920 och 1921 samt 1924 till Porjus sammanlagt 12,300 ton, varav i legeringsugn blivit använda något över 700 ton och resten i masugn tillsammans med A-malm från Kiruna och A-slig från Gällivare i mindre kvantiteter. Till bruken direkt har fördelningen varit

	i medeltal per år	
	till västra Sverige (56.6 % av aktierna)	till östra Sverige (43.4 % av aktierna)
åren 1906—1919	16,126.2 ton eller 53 %	14,287.3 ton eller 47 %
åren 1920—1928	5,983.3 ton » 38 %	9,702.6 ton » 62 %

Bruken i västra Sverige ha sålunda efter 1919 icke kunnat uttaga stort mera än en tredjedel av den malmkvantitet de uttagit före nämnda år och mindre än hälften av det de bort uttaga i förhållande till sitt aktieinnehav för att komma i paritet med bruken i östra Sverige. De dryga frakterna över Narvik och Göteborg upp i Vänerne och fram till bruken ha tydligen gjort det omöjligt att med ekonomisk fördel utnyttja deras andel i den brutna utmärkta A-malmen.

Den starka depressionen efter världskriget med minskade avsättningsmöjligheter för det dyrbara svenska kvalitetsstålet, ytterligare fördyrat genom oerhört stegrade malmfrakter, har alltså dels åstadkommit den numera obetydliga åtgången av Norrbottensmalm i bergslagen dels bidragit till nedläggandet av först Porjus och sedan Luleå järnverk. Det senares stora betydelse för förädling av Norrbottensmalm framgår av tabellen, som visar, att under åren 1902—1919 52.2 och 1920—1925 57.3 % av all till svenska verk avsänd A-malm och A-slig från Norrbotten erhållits vid dess anrikningsverk och förädlats till tackjärn vid järnverket och, till mindre del, till järnsvamp vid Höganäs. Då Luleå järnverk, som ägts av det numera helt avvecklade stora trävarubolaget Ytterstfors-Munksund och stoppats i samband med dettas trädande i konkurs år 1925, numera inköpts av företag, som icke haft för avsikt att återupptaga driften

utan velat befria sig från en förutvarande kraftig konkurrent på exportmarknaden för tackjärn och redan börjat rasera anläggningarna, synas helt och hållet nya anläggningar bliva nödiga, innan någon förädling av malm kan återupptagas i Luleåtrakten. Det torde icke heller vara uteslutet, att, sedan de pågående försöken med tillverkning av järnsvamp i stor skala enligt den s. k. Wibergska metoden, beträffande vilken jag ber att få hänvisa till min motion nr 142 vid 1929 års riksdag, blivit slutförda, sådan tillverkning med utnyttjande av i trakten tillgängligt sågverksavfall, som ej har avsättning till sulfatfabrik, jämte kolved samt med genom den nyss färdiga kraftöverföringen från Porjus tillgänglig elektrisk kraft, kan komma till stånd i Luleåtrakten antingen å det Norrbottens järnverk tillhöriga området å Svartön eller å mark, som Luleå stad beslutat på fördelaktiga villkor tillhandahålla för eventuella industriföretag.

Det under krigsårens dyraste byggnadsförhållanden startade Porjus järnverk såg sina planer att kunna under högkonjunkturen intjäna en del av anläggningskostnaderna omintetgjorda, därigenom, att järnvägen mellan Porjus och Gällivare, till vars färdigställande redan 1916 års riksdag beviljade medel, icke öppnades för allmän trafik förrän 1924, varigenom under 8 långa år bruten taxeberäkning kunde tillämpas, medförande en extra fraktfördyring på råvaror och tackjärn utöver de dessförutan mycket höga fraktsatserna på minst åtta kronor per ton tackjärn räknat. Då banan till sist, åtta år efter det den blivit färdig, öppnades för samtrafik med det övriga statsbanenätet, hade redan järnverket måst likvidera och dettas senare innehavare ha sedan dess nöjt sig med att driva endast legeringsverket, vilket emellertid under nästa månad måste inställa driften, då det ej för närvarande kan finna avsättning för sin nuvarande tillverkning, 98-procentig kiselmetall, utan har större delen av fjolårets produktion ännu liggande osåld.

Sedan legeringsverkets till ett mycket lågt pris disponerade tillfälliga kraft från statens kraftverk i Porjus genom driftens inställande blivit ledig, läser utöver de prima kraftbehov, som kunna beräknas bliva förefintliga under de närmaste åren, förefinnas ett disponibelt kraftbelopp från Porjus på minst 4,000 kilowatt, som efter färdigsställandet av de nya avlopps- och tilloppstunnlar, som nu komma att påbörjas, bliva utökade med cirka 2,000 kilowatt trefaskraft och lika mycket enfaskraft, vilken senare i fall av behov torde genom omformarstationen i Notviken kunna omvandlas i trefaskraft och införas på Norrbottens kustlandskraftnät. Skulle en återupptagen tackjärnstillverkning eller en järnsvamptillverkning komma till stånd, finnes genom den nu färdiga kraftöverföringen till kustlandet möjlighet att erhålla kraft, utom för en elektrisk masugn i Porjus, även för en järnsvampugn i Porjus (omändring av andra masugnen) eller i Luleå. Komme järntillverkningen att fortbestå för framtiden, finnas som bekant mycket stora utvecklingsmöjligheter för kraftproduktionen först vid Porjus och senare vid Harsprångets under kristiden påbörjade men sedermera avbrutna kraftanläggning. Då för dessa stora kraftanläggningar en rätt bred »marginal» (överskottskraft utöver försåld prima kraft) alltså torde vara önskvärd och lätt kan hållas genom successiva utbyggnader och regleringar, torde billig smältkraft alltså kunna få disponeras från sagda margi-

nal. Kraftfrågan torde därför icke behöva vålla några bekymmer för en järnförädling av måttliga dimensioner vare sig i Porjus eller Luleå.

I fråga om tillgången på malm för förädling synes det i första hand vara angeläget att kunna inom landet förädla all den A-malm, som brytes i Tuolluvaara i likhet med vad förhållandet var före år 1920. Kunde detta ske, utan att man behövde anlita den begränsade träkolstillgången i Bergslagen eller från sådana trakter av Norrland, som med hänsyn till avståndet kunna leverera sina träkol till Bergslagen, och med kraft, som i övre Norrland finnes i överflöd men icke alls ännu under lång tid torde komma att behöva tagas i anspråk för kraftöverföring till sydligare landsdelar, och slutligen de avgifter för begagnande av kronans jordägarandelar i Tuolluvaara, som nu erläggas av de delägande bruken, jämte tillskott från statens malmvinst från L.K.A.B:s gruvor, för vars användande i produktionsfrämjande syfte, bl. a. för järnhanteringen, föregående riksdagar uttalat sig, användas till sådana extra fraktlindringar, som på grund av det långa avståndet till bruken kunde befinnas nödvändiga för att produktionen skall bliva ekonomisk, så finge ju bruken härigenom ett säkerligen för de flesta välkommet, billigt tillskott av material för en utökad förädling. En sådan användning av nämnda arrendeavgifter borde även väsentligt kunna underlätta de nya överenskommelser angående fortsatt arrende, som inom den närmaste tiden skola träffas. Skulle emellertid någon förädling av Tuolluvaaramalm icke komma till stånd eller icke ske i tillräcklig omfattning, finnas ju enligt 1927 års malmavtal andra möjligheter att erhålla fosforren järnmalm från Norrbotten för förädling. I första hand, och så länge det endast är fråga om ett eller annat tiotusental ton om året, lämna ju 16 och 17 §§ i avtalet möjligheter att erhålla fosforren malm eller slig från L.K.A.B:s gruvor i Kiruna och Gällivare, och man får väl antaga, att dessa mindre kvantiteter skulle kunna erhållas till åtskilligt lägre pris än det vanliga exportpriset. Ökas åtgången av malm för förädling så pass, att den tillika med de 75,000, som enligt avtalets 18 § vid brytning i Mertainens malmfält utöver det tontal, som förädlas, få exporteras, blir tillräcklig för att göra en brytning lönande och för anläggning av den tre mil långa järnväg till Riksgränsbanan, som blir nödvändig för malmens utfrakt, skall enligt samma paragraf, all vinst å hela brytningen efter avdrag av 6 % ränta å av Mertainens Gruvaktiebolag (staten) i rörelsen nedlagt kapital jämte stadgad avsättning till reservfond, användas till att nedsätta priset å den järnmalm, som levereras för järn- eller ståltillverkning inom Sverige.

Vad slutligen beträffar tillgången på kol ved i skogarna kring riksgränsbanan och inlandsbanan mellan Gällivare och Jokkmokk samt ovanför denna efter Stora och Lilla Lule älv, så är densamma, såsom närmare visats vid den av Malmkommissionen och Jernkontoret för tio år sedan verkställda ingående utredningen angående kolvedtillgången i Norrland och Dalarna, mycket större än den förbrukning, som under de närmaste årtiondena kan ifrågakomma vid Porjus, samtidigt som nämnda tillgång icke gärna kan komma att utnyttjas inom Bergslagen på grund av det långa avståndet. Räknar man såsom disponibla för en järntillverkning i Porjus i första hand de engångsförräder, som

finnas tillgängliga för en tillverkningskostnad av 20 kronor per läst (enligt 1919 års höga priser), så får man årligen under 30 års tid

efter stora Luleälv ovanför Porjus	2,500 läster
efter lilla Luleälv ovanför Vajkijaur	8,900 »
eller tillsammans, lämpligast uttagna genom platskolning	11,400 läster
med en körväg av högst 6 km.	
samt efter norra hälften av inlandsbanan mellan Gällivare och Älvsjö-	
viken, uttaget genom skogskolning för högst 15 kr. pr läst . . .	12,150 läster
årligen under 30 år med högst 20 km. kör längd, tillsammans alltså .	23,550 läster

tillräckliga för tillverkning av 20,000 ton tackjärn i elektriska masugnar årligen. Enligt vad jag erfarit av den firma i Jörn, som gjort kontrakt med domänstyrelsen om de 35,000 timmer, som efter den s. k. kronsågens i Porjus brand ligga i Porjuslelet vid sågen samt om ytterligare timmer för fortsatt sågning vid ett par cirkelsågar, vilka skola uppsättas av firman i Porjus, torde avsevärda kvantiteter dessutom kunna levereras av det myckna sågavfall, som faller vid sågningen av det relativt hastigt avsmalnande timmer, som finnes i Porjustrakten, till ett pris, som kommer att regleras av kolpriset fritt banvagn i trakten för leverans till mellansvenska bruk, vilket för närvarande å riksgrensbanan söder om Gällivare lär utgöra ungefär kr. 14:25 per läst. Man torde därför kunna antaga, att, om vana kolare få hand om själva kolningen, priset i Porjus icke torde komma att överstiga 15 kronor per läst.

Vad beträffar en till Luleå förlagd järntillverkning visar utredningen av 1919, att man torde genom platskolning kunna uppbringa cirka 40,000 läster per år till en kostnad av 20 kronor per läst, vartill torde kunna läggas rätt stora mängder sågverkskol från de sågverk, som icke ligga i närheten av sulfatfabrikerna i Kalix och Piteå. Det kan icke förnekas, att Luleå har större framtidsförutsättningar för en järnförädling i större skala än vad Porjus har, men då i Porjus finnes en efter sista ommurningen ej använd masugn, till vilken nödiga transformatorer och övrig elektrisk utrustning visserligen borttagits men kan återställas av ägaren till verket, som ej längre har behov av densamma på annat håll, så torde åtminstone en tackjärnstillverkning i denna redan befintliga masugn kunna startas med obetydliga kapitalutlägg, mot vad förhållandet bleve i Luleå, där det endast funnits blästermasugnar, som nu äro under nedskrotning. Skulle man vilja i Porjus göra försök i större skala med järnsvampreduktion med gas enligt Wibergska metoden, så torde detta kunna ske genom nödig omändring av den andra, utbrända masugnen samt påbyggnad av karburatorer på de små i masugnshuset befintliga legeringsugnar, som äro försedda med bottenelektroder, som äro av för karburatorerna lämplig konstruktion.

Skulle man finna, att ett fortsättande under längre tid av tackjärnstillverkning i Porjus icke vore lämplig, eller tillkomsten av järntillverkning i Luleåstrakten i större skala skulle medföra behov av den i Porjus använda kraften, är ingen större skada skedd, den ommurade masugnen har kunnat utnyttjas tills den blivit utbränd och överskottskraften i Porjus har under tiden fått an-

vändning jämte det i närliggande skogar befintliga kolvedsförrådet, av vilket eljes en stor del hade fått förfaras. Dessutom skulle en hel del arbetslösa ha beretts arbete utan avsevärda kostnader för statsverket och möjligheter ha beretts svenska stålverk att bättre utnyttja en gynnsam konjunktur, än vad utan detta tillskott av råmaterial kunnat ske. För övrigt skulle färdigställandet av Inlandsbanan, som förkortar vägen mellan Porjus och de vid Inlandsbanans södra del befintliga järnverken i Värmlands och Örebro län med ung. 170 km., åstadkomma en avsevärt gynnsammare situation i Porjus i framtiden.

Enligt uppgift utgöra nu gällande fraktsatser per ton tackjärn i till minst 90 % av bärigheten lastade järnvägsvagnar av det slag järnvägsstyrelsen finner lämpligt tillhandahålla och motsvarande frakter enligt den nya taxa, som avses att tillämpas efter den 1 instundande juli från Porjus och från Luleå till nedannämnda stationer:

	Nu gällande frakter	Efter 1/7 1930 gällande
Porjus—Herrhult i Värmland (via Bollnäs—Orsa)	kr. 33: 90 per ton	kr. 28: 10 per ton
Porjus—Sandviken (Gävleborgs län)	» 28: 50 » »	» 25: 50 » »
Luleå—Herrhult		» 24: 90 » »
Luleå—Sandviken		» 22: 10 » »

Mellan Luleå och Sandviken och kanske även mellan Porjus och Sandviken via Luleå torde trafiken, så länge öppet vatten finnes, lämpligast kunna ledas sjövägen, vilket däremot torde ställa sig svårare till bruken i västra Sverige. Som synes bliva fraktsatserna genom den nya taxan icke sänkta så mycket, att tillverkning i Norrbotten och järnets nedfrakt till Bergslagen därigenom kan bliva lönande, särskilt icke för bruken i västra Sverige. Man måste nog räkna med att, åtminstone under de första åren, få frakten ytterligare nedsatt ett stycke under 20 kronor, kanske i vissa fall ned emot 15 kronor per ton, i genomsnitt alltså ungefär åtta kronor. Denna siffra motsvarar just den genom den till 1924 gällande brutna taxan å Porjusbanan uppkomna *fraktförhöjningen* utöver normala frakter. Det är givetvis icke möjligt för riksdagen att för olika fall lämpligt avväga storleken av dessa fraktlindringar, och föreslår jag därför, att till Kungl. Maj:ts förfogande måtte ställas en summa, som om den sättes till 200,000 kronor torde bliva tillräcklig för ifrågakommande fraktlindringars täckande för en produktion av 20,000 å 25,000 ton, alltså både det tackjärn, som kan produceras i den ommurade masugnen i Porjus, och den järnsvamp, som kan framställas i en eller två reduktionsugnar i Porjus eller Luleå. Blir årsproduktionen mindre, torde överskott å anslaget böra få användas för samma ändamål ett följande år, varför anslaget bör lämnas i form av reservationsanslag.

Om nu likväl en järntillverkning i Norrbotten med vidareförädling av tackjärnet och järnsvampen vid bergslagsbruken skulle förhindras av andra svårigheter, som ej kunna hävas genom fraktlindringar, exempelvis om samarbete mellan de olika konsumenterna icke skulle kunna komma till stånd och administrationskostnader m. m. därigenom bliva för höga, så finnes dock ett annat sätt att nå det avsedda målet, billigare råvara för stålverken och ökad förädling

År och landsdel	Tackjärn, avsett till användning						Summa tillverkning	
	vid eget verk		avsalu i riket		export			
	Ton	%	Ton	%	Ton	%	Ton	%
Gävleborgs län.								
1913	93,215	22 %	0	0 %	15,444	8 %	108,659	15 %
1927	58,855	25 %	981	1 %	2,636	4 %	62,472	15 %
1928	66,229	30 %	0	0 %	2,585	4 %	68,814	17 %
Fr. 1913 t. 1928							Summa brist	
Brist f. stålverken	— 26,986						— 26,986	
Västmanl.—Örebro—Värmlands län.								
1913	140,687	33 %	72,554	59 %	93,476	50 %	306,717	42 %
1927	87,813	37 %	45,200	42 %	42,613	59 %	149,653	36 %
1928	92,879	42 %	47,691	43 %	45,188	73 %	156,557	40 %
Fr. 1913 t. 1928							Summa brist	
Brist f. stålverken	— 47,808		— 24,863				— 72,671	
		% av hela tillverkningen	% av hela tillverkningen		% av hela tillverkningen		Verkligen förädladt tackjärn	
Hela riket.								
1913	420,334	57 %	123,677	17 %	186,246	26 %	730,257	527,094
1927	237,162	57 %	107,511	26 %	73,092	17 %	417,765	312,487
1928	222,934	56 %	111,140	28 %	62,018	16 %	396,092	334,279
Fr. 1913 t. 1928 Brist f. stålverken	— 197,400		— 12,537				— 209,937 — 192,815	

av Norrbottens fosforrena malm utan ökning av den tackjärnsexport, som redan förefinnes. I Bergslagen har en allt större procent av tackjärnstillverkningen under de senare åren disponerats för avsalu, och försäljningen av tackjärn till andra svenska verk har ökat både totalt och procentuellt, medan tackjärnsexporten, som efter krigsåren gått kolossalt tillbaka, relativt till den inländska försäljningen avtagit. Denna för stålverken gynnsamma tendens borde kunna underlätta en successiv, frivillig överflyttning till Norrbotten av den tackjärnsexport, som möjligen kan komma att fortbestå för framtiden, samtidigt som den nu på export gående, i regeln kvalitativt högtstående delen av Bergslagens tackjärnsproduktion skulle kunna ställas till de mellansvenska, närbelägna stålverkens disposition till ett mycket billigare pris än det nuvarande exportpriset. Genom samverken vid tackjärnsproduktionen mellan stålverk och tackjärnsexportörer och ett »kristligt byte» av de tillverkade produkterna skulle man dels kunna göra betydande vinster på inbesparade onödiga frakter av exporttackjärn förbi stålverken och på motsvarande kvantiteter Norrbottensjärn till stålverken, dels till nedsättning av priset på det förädlade

tackjärnet kunna utnyttja den lägre produktionskostnad, som kan vinnas för Norrbottensjärnet *såväl* genom de nedsättningar å frakter och malmpriser, vilka genom statens medverkan kunna åstadkommas å Tuolluvaaramalm, däri staten som jordägare har hälften, samt å fosforren malm och slig från Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags gruvor samt i andra hand från Mertainens, staten tillhöriga malmfält, allt i enlighet med bestämmelserna i 16, 17 och 18 §§ i 1927 års malmavtal, *som även* genom de låga priser staten kan erbjuda å kraft och kolved, det senare särskilt med hänsyn till angelägenheten att få nödiga gallringar och upprepningar av kronoskogarna i Norrbotten gjorda utan större kostnader för staten.

Den största tillverkningen av exporttackjärn försiggår märkligt nog i de inre delarna av Bergslagen, inom Västmanlands, Örebro och Värmlands län. Produktionen dels inom dessa län, dels inom Gävleborgs län var, jämfört med hela landets produktion för tackjärn, avsett dels till vidareförädling vid eget verk och till avsalu inom landet, dels till export samt inalles i ton och i procent av landets hela produktion för resp. ändamål, som å sid. 9 anges.

Utgår man från 1913 års produktion av för vidareförädling inom landet avsett tackjärn såsom normal och önskvärd att åter uppnå, så förefinnes, jämfört med 1928 års produktionssiffror, inom förut angivna län och inom hela riket nedan angivna brist att täcka dels med inom resp. landsdelar tillverkat exporttackjärn, som, ifall tackjärnsexporten skall fortgå i oförändrad omfattning, skulle kunna ersättas med i Norrland framställt exporttackjärn, dels med därifrån till Bergslagen nedfraktat tackjärn eller (kanhända för ståltillverkningen förmånligare) järnsvamp, tillverkad av malm och kraft från Norrbotten och såg- och skogsavfall därifrån och från Norrlandskusten.

	Gävleborgs län	Västman- lands, Örebro och Värmlands län	Hela riket
<i>Produktionsminskning</i>	T o n	T o n	T o n
från år 1913 till 1928	— 26,986	— 72,671	— 209,937
<i>Ersättningstillverkning</i>			
Exporttackjärn i st. f. till stålverken levererat fr. Bergslagshyttor	+ 2,585	+ 45,388	+ 62,018
Tackjärn eller järnsvamp tillverkat och nedfraktat från Norrland	+ 24,401	+ 27,283	+ 147,919
Summa ersättningstillv. av Norrbottensmalm dels i Norrbotten dels efter Norrlandskusten	+ 26,986	+ 72,671	+ 209,937

Som synes skulle ett återförande av, icke tackjärnsexporten, utan enbart vidareförädlingen till stål och järn samt gjutgods till samma kvantitativa omfattning som 1913 kräva ett tillskott av ung. 210,000 ton tackjärn, som torde till fördel för ståltillverkningen kunna till en avsevärd del ersättas med järnsvamp, tillverkad av Norrbottens rena och rika malmer. Visserligen har Norrbotten tillgångar på vattenkraft för en mångdubbelt större tillverkning, och

ävenså borde Norrbottens skogsavkastning, om, utom avfallet från Norrbottens sågtimmer, även det nu i skogen till stor del kvarlämnade småvirke, som bort uttagas genom gallringar och rensningar, avverkades, kunna lämna reduktionsmedel till hela denna ersättningstillverkning, men då sydligare delar av Norrland redan lagt beslag på en stor del av det avverkade sågtimret, bli väl norrbottningarna tvungna att även låta dem få så mycket malm, som de finna sig vilja förädla med avfallet från Norrbottens sågtimmer. Utvecklingen torde därför gå i sådan riktning, att en del av Norrbottensmalmen förädlas i sågverksdistrikten efter hela Norrlandskusten. Angående utvecklingsmöjligheterna för en sådan industri ber jag att få hänvisa till min motion vid 1929 års riksdag nr 142 i första kammaren.

Genom driftsinställelsen vid legeringsverket kommer den redan förut mycket stora arbetslösheten i Porjus och i de fattiga nybygggena uppefter Stora Lulevatten att ytterligare försvåras. Nedläggandet av arbetena å Inlandsbanans norra del och vid den i juli nedbrunna s. k. kronsågen i Porjus hava nämligen redan vållat en betydande arbetslöshet i nämnda samhälle. Enligt av komministern i Porjus A. Löfqvist uppgjorda förteckningar över arbetslösa i Porjus den 10 januari med familjemedlemmar samt över de arbetare vid legeringsverket, som bliva utan arbete i februari, vilka listor jag skall överlämna till vederbörande utskott, funnos följande antal arbetslösa den 10 januari:

i Porjus	102 arbetslösa med 129 underhållsberättigade familjemedlemmar
uppefter Stora Luleälv	20 arbetslösa nybyggare med 103 underhållsberättigade familjemedlemmar, alla skrivna i Jokkmokk, samt
i Porjus sågby inom Gellivare sn .	15 familjer med 40 underhållsberättigade familjemedlemmar.

Av dessa sistnämnda ha några tillfälligt arbete med utlastning av återstoden av domänverkets virke från kronsågen, ehuru de blivit uppsagda till avflyttning redan från 1 januari 1930, men detta arbete slutar under februari. Vid legeringsverket bliva i februari arbetslösa ytterligare 32 man med 138 underhållsberättigade familjemedlemmar. Hela antalet arbetslösa blir sålunda 169 man med 410 underhållsberättigade familjemedlemmar eller tillsammans 579 människor utan existensmöjligheter.

Enligt förljudande läser bland Porjus kraftverks anläggningsarbetare, som ej medräknats i ovanstående, finnas fullt antal för ögonblicket arbetslösa för de arbeten, som komma att igångsättas med tunnelsprängningar och dyl. Den firma, som kommer att fortsätta sågverksrörelsen vid den brunna kronsågen med ett par cirkelsågverk, läser för själva sågningen medföra egen arbetskraft från Jörn, så att endast ett mindretal av de arbetslösa kunna påräkna sysselsättning vid sågen. Det dröjer givetvis flera månader innan något igångsättande av ena masugnen i Porjus kan äga rum, varför annat arbete måste beredas under väntetiden. Närmast till hands synes då vara, att genom domänstyrelsens försorg igångsättes huggning och hopkörning av den myckna mindervärdiga, endast till kol- eller brännved dugliga skogen å kronans marker kring Porjus, även den Vattenfallsstyrelsen tillhöriga. Kommer järnverket sedan i gång, finnes ju möjlighet att snart erhålla nödiga träkol, eljes kunna dessa sändas till Luleå, om de där finna användning, och i sista hand, om än

med en viss förlust, till bergslagen. Möjlighet finnes ju ock, om veden ej blivit uppkolad, att sända densamma som brännved till malmfälten.

Då frågan om igångsättande av skogsvårdsarbeten för beredande av arbete åt de arbetslösa i Porjus möjligen är av den natur, att den faller under behandling av jordbruksutskottet, göres ifrågavarande yrkande i en särskild motion.

Under återopande av det anförda får jag alltså hemställa,

att riksdagen ville besluta att av inkomster, som inflyta från statens utarrenderade jordägarandelar i gruvor och från statens aktier i Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag, ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett reservationsanslag av 200,000 kronor, att användas till åstadkommande av den extra fraktlindring för råvaror och järn, som kan bli nödvändig för återupptagande av järntillverkning av norrbottensmalm och järnets vidareförädling vid bruk i bergslagen.

Stockholm den 20 januari 1930.

C. I. Asplund.

I motionens syfte instämma:

N. J. F. Almkvist.

O. Bergqvist.

J. G. Walles.

Gustav Rosén.

D. Hansén.

Ewert Jonsson.

P. Granath.

N. Gabrielsson.

John Sandén.

Producerad fosforfattig järnmalm och slig (under 0.025 % P) ur Norr-

Årsperiod	Tuolluvaara malmfält Järnhalt 67—68.5 % Svavelhalt 0.002—0.005 %				Fosforren A-slig av Norr- bottensmalm, förädlad vid (ingen export)				Gällivare malmfält A-malm 1908—1911 A-slig 1917—1928			
	Produktion		Avsant till svenska verk		Luleå järnverk		Höganäs		Produktion		Avsant till svenska verk	
	Ton	Fosfor tusen- dels %	Ton	Av bruten A- malm %	70—71 % Fe 0,002 % S Ton	Fosfor tusen- dels %	71—71.5 % järn 0.001 % svavel Ton	Fosfor tusen- dels %	Ton	Fosfor tusen- dels %	Ton	Av bruten A- malm %
1902—1904 . . .	3,000	9-12	(mer än) 3,000	100	—	—	—	—	—	—	—	—
1905—1907 . . .	99,090	7	96,392	97	45,338	7	—	—	—	—	—	—
1908—1910 . . .	78,648	7-9	78,919	100	79,239	7	—	—	71,877	19-21	—	—
1911—1913 . . .	131,736	9-11	126,989	96	93,063	6-7	13,115	9	11,838	23	—	—
1914—1916 . . .	90,178	10-14	84,213	93	135,948	7	29,725	9	—	—	2,143	—
1917—1919 . . .	100,006	7-10	71,099	71	256,670	8-9	515	9	102,161	15-20	16,363	16
1902—1919	502,658	7-14	460,612	92	610,258	6-9	43,355	9	185,876	15-23	18,506	11
Procent av bruten A-malm	14.6 %	—	—	—	17.7 %	—	1.3 %	—	5.4 %	—	—	—
Till svenska verk avsänd A-malm	—	—	39.4 %	—	52.2 %	—	3.7 %	—	—	—	1.6 %	—
1920—1922 . . .	72,219	7-10	45,858	64	95,913	6-8	—	—	156,840	21-23	6,664	4
1923—1925 . . .	107,287	8-11	49,827	46	47,295	7	—	—	88,406	17-22	3,451	4
1920—1925	179,506	7-11	95,685	53	143,208	6-8	—	—	245,246	17-23	10,115	4
Procent av bruten A-malm	10.2 %	—	—	—	8.1 %	—	—	—	13.9 %	—	—	—
Till svenska verk avsänd A-malm	—	—	38.3 %	—	57.3 %	—	—	—	—	—	4.1 %	—
1926	64,949	11	17,624	27	—	—	—	—	70,058	17	—	—
1927	60,519	10	19,794	33	—	—	—	—	128,352	18	—	—
1928	73,293	13	25,968	35	—	—	—	—	46,320	18	11,837	26
1926—1928	198,761	10-13	63,386	32	—	—	—	—	244,730	17-18	11,837	5
Procent av bruten A-malm	10.7 %	—	—	—	—	—	—	—	13.2 %	—	—	—
Till svenska verk avsänd A-malm	—	—	81.8 %	—	—	—	—	—	—	—	15.3 %	—
1902—1928	880,925	7-14	619,683	70	753,466	6-9	43,355	9	675,852	15-23	40,458	6
Procent av bruten A-malm	12.5 %	—	—	—	10.7 %	—	0.6 %	—	9.6 %	—	—	—
Till svenska verk avsänd A-malm	—	—	41.4 %	—	50.4 %	—	2.9 %	—	—	—	2.7 %	—

Bilaga.

bottens malmfält och dess avsändning till svenska verk åren 1902—1928.

Kiirunavaara malmfält 68.4—69.3 % järn 0.013—0.039 % svavel				Ingen malm till svenska verk				Summa A-malm och A-slig		
				Luossavaara 66.3—68.3 % järn 0.011—0.023 % S		Koskullskulle 65—67 % järn 0.12—0.23 % svavel				
Produktion		Avsant till svenska verk		Produktion		Produktion		Produktion	Avsant till svenska verk	
Ton	Fosfor tusen- dels %	Ton	Av bruten A- malm %	Ton	Fosfor tusen- dels %	Ton	Fosfor tusen- dels %	Ton	Ton	Av bruten A- malm %
(mindre än)										
302,616	17-31	—	—	—	—	—	—	305,616	3,000	1.0
557,014	23	—	—	—	—	—	—	701,442	141,730	20.2
307,102	21	11,190	3.6	—	—	266,256	20	803,122	169,348	21.1
68,706	22	9,259	14	—	—	416,456	20	734,914	242,426	33.0
27,601	11	5,723	21	—	—	120,294	20	403,746	257,752	63.8
34,623	10-13	9,327	27	—	—	—	—	493,975	353,974	71.7
1,297,662	—	35,499	2.7	—	—	803,006	20	3,442,815	1,168,230	33.9
37.7 %	—	—	—	—	—	23.3 %	—	100 %	—	—
—	—	3.1 %	—	—	—	0 %	—	—	100 %	—
146,056	14-15	687	0.5	49,748	21	118,496	23	639,272	149,122	23.3
596,922	11-12	47	0.01	76,052	22	206,069	18-20	1,122,031	100,620	9.0
742,978	11-15	734	0.1	125,800	21-22	324,665	18-23	1,761,303	249,742	14.2
42.2 %	—	—	—	7.8 %	—	18.4 %	—	100 %	—	—
—	—	—	0.3	0 %	—	0 %	—	—	100 %	—
183,347	20	—	—	42,358	20	208,553	17	569,265	17,624	3.1
361,798	13	—	—	69,038	19	201,280	22	820,987	19,794	2.4
121,292	14	2,293	1.9	5,824	19	222,874	23	469,603	40,098	8.5
666,437	13-20	2,293	0.3	117,220	19-20	632,707	17-23	1,859,855	77,516	4.2
35.8 %	—	—	—	6.3 %	—	34.0 %	—	100 %	—	—
—	—	2.9 %	—	0 %	—	0 %	—	—	100 %	—
2,707,077	17-23	38,526	3	243,020	19-22	1,760,278	17-23	7,063,973	1,495,488	21.2
38.3 %	—	—	—	3.4 %	—	24.9 %	—	100 %	—	—
—	—	2.6 %	—	0 %	—	0 %	—	—	100 %	—

